

УДК 001.89:632.93:631.531:664.1:061.64

НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ РОСЛИН У СОРТО-НАСІННЄВОМУ УПРАВЛІННІ ЦУКРОТРЕСТУ

Ситнікова Анастасія Сергіївна, аспірантка ННСГБ НААН (м. Київ).

Анотація

Зміст статті розкриває організаційну структуру та методологічні підходи захисту рослин від шкідників і хвороб у Сорто-насіenneвому управлінні Цукротресту в 20-х роках ХХ ст. У хронології відтворено найважливіші події, що відображають формування розгалуженої мережі дослідних міко-ентомологічних та фітопатологічних пунктів при селекційних станціях та насінневих господарствах Цукротресту, визначено завдання і напрями їх діяльності. З'ясовано види шкідників (комахи, гризунів) і хвороб (бактеріальних, грибних, сажкових), які були найпоширенішими у той період, зазначено основні заходи боротьби з ними та запобігання їхнього поширення. Зазначено відомих вітчизняних вчених, які працювали й зробили значний внесок у розвиток галузі. Частково висвітлено спільні угоди співпраці з організацією захисту рослин НКЗ УСРР.

***Ключові слова:** Сорто-насіenneве управління Цукротресту, фітопатологія, ентомологія, мікологія, захист рослин, шкідники, грибні хвороби.*

ВСТУП

На початку 20-х років у зв'язку із занепадом агротехніки культивування сільськогосподарських рослин через військово-революційні події 1917–1920 рр., спостерігалася масова забур'яненість полів дослідних станцій та збільшення популяцій шкідників. Так як практична фітопатологія в Україні на початку ХХ ст. була досить молодою наукою, то відповідно грибні й бактеріальні шкідники, а також і вірусні хвороби сільськогосподарських культур – недостатньо вивченими. Особливо це стосувалося селекційних станцій Сорто-насіenneвого управління Цукротресту. Мета даної роботи полягає у висвітленні розвитку та організації системи захисту рослин у Сорто-насіenneвому управлінні Цукротресту.

РЕЗУЛЬТАТИ (основний текст роботи)

В 1922 р. при СНУ Цукротресту було організовано фітопатологічні дослідження для боротьби із шкідниками сільськогосподарських культур. Зокрема в цьому напрямі працювали в Управлінні один спеціаліст С.А. Смірнов, спеціаліст при Білоцерківській селекційній станції В.М. Шевченко, а також селекціонер Удицької селекційної станції В.П. Муравйов. Науково-дослідна робота із фітопатології зосереджувалася у Смелянській міко-ентомологічній станції під керівництвом завідувача установою Г.С. Невадовського [1].

У зв'язку з неможливістю обслуговувати значні земельні площі Право- та Лівобережної України через відсутність відповідної кількості спеціалістів, СНУ

запропонувало, скориставшись організованою в Києві ентомологічною конференцією при Академії наук, провести зібрання власних районних фахівців та представників Харківської ентомологічної спілки з боротьби із шкідниками в масштабах Цукротресту. Зібрання відбулося 26 жовтня 1922 р. під головуванням керуючого СНУ О.К. Запорожця з участю спеціалістів СНУ К.Л. Шишкіна, С.А. Смірнова, І.С. Любомудрова, спеціаліста Смелянської міко-ентомологічної станції І.В. Ліндемана, представника Харківського обласного управління Ф. Яценка та представника Ентомологічної станції Сільськогосподарського Вченого Комітету України Б. Більського.

На базі постанови зборів за пропозицією керуючого СНУ, 27 і 28 жовтня 1922 р. відбулося зібрання Комісії у складі спеціалістів Управління К.Л. Шишкіна, С.А. Смірнова, І.С. Любомудрова, фахівця Білоцерківської станції Й.Й. Кораба, Смелянської □ І.В. Ліндемана, Ентомологічної станції СГНК України □ Б. Більського. Результатом стало розроблення плану організації боротьби із шкідниками в господарствах Цукротресту. Основними положеннями програми стали :

- Центром організації визначено СНУ з його двома спеціалістами (до поповнення фахівцем із боротьби з бур'янами або консультантом).

- Важливі питання стосовно наукового забезпечення теоретичних і практичних питань захисту рослин від шкідників та його методик вирішено проводити спільною Народою діячів з боротьби із шкідниками сільськогосподарських культур Цукротресту із запрошенням консультантів та відомих фахівців з різних установ УСРР і РРФСР.

- З метою забезпечення всіх установ Цукротресту інструкторами та спеціалістами, територію цукрової промисловості розподілено на райони:

Правобережжя □ Київський (Білоцерківська селекційна станція), Смелянський (Миронівська селекційна станція), Уманський (Удицька, Верхняцька, Ситковецька, Іллінецька, Кальницька селекційні станції), Вінницький (Вінницький насінневий завод, Уладівська, Ялтушківська, Немерчанська селекційні станції), Кам'янець-Подільський, Старо-Костянтинівський, Лубенський (Селекцентр).

Лівобережжя і Великоросія □ Харківський і Белгородський, Сумський (Краснояружський і Ракитянський кущі), Чернігівський, Рильський, Путивльський, Теткинський.

- Проведення захисту рослин на місцях доручено заводським господарствам, а відповідальність покладено на завідувачів земельними угіддями. Координування практичною роботою з боротьби із шкідниками доручено спеціально створеній Раді, яка відала науковою розробкою організації боротьби і складала план роботи на наступний рік.

Організація захисту рослин на станціях СНУ полягала у застосуванні спеціальних хімічних препаратів – фунгіцидів, природних методів боротьби (поїдання личинок шкідників іншими комахами), а також у створенні природного імунітету рослин до грибних хвороб. Для підготовки діячів із прикладної ентомології діяв інститут практикантів при інсектарії Київського політехнічного інституту під керівництвом В.М. Лебедева. Важливим було

також забезпечення на місцях постійних кореспондентів, які проводили спостереження за станом культур і наявністю шкідників, збір зразків пошкоджених рослин і паразитів, агітацію серед місцевого населення та брали участь у практичній роботі [2].

Завданням створеного центру визначено постачати станції засобами боротьби із шкідниками. Для керівництва персоналу селекційних установ були розроблені й розіслані спеціальні інструкції: «Про постановку дослідів із протруювання посівного зерна проти сажкових грибів» (з метою перевірки в умовах дослідної сортівничої роботи було запропоновано досліди з протруювання спеціальними речовинами (формаліном, мідним купоросом, бордоською рідиною, сірчаною кислотою, гарячою водою) та застосуванням різних методик (поливання на брезентах з перемішуванням зерна і обмочування його у розчині) з подальшим обліком схожості, проценту зараження і економічної вигоди. Програма включала 35 дослідів); «Інструкція постановки дослідів із застосування фунгіцидів як засобу боротьби з грибними хворобами буряку і злаків» (було запропоновано перевірити дію залізного і мідного купоросу, бордоської рідини, суміші сірки з вапном. Передбачалося з'ясувати найбільш дієву речовину, її концентрацію, а також час обприскування і його кількість); «Інструкція з проведення дезінфекції погребів і кагатів»; «Інструкція для визначення засміченості ґрунтів насінням бур'янів»; «Інструкція зі збору матеріалу зразків грибних хвороб культурних рослин»; «Інструкція з проведення фенологічних спостережень за станом культурних рослин» та «Анкета про відношення селекційних культур до пошкоджень грибними і бактеріальними хворобами» [1].

Слід відмітити, що з боку НКЗ СРСР також було прийнято низку заходів із боротьби проти шкідників. Зокрема створено організацію захисту рослин (ОЗРА), у віданні якої на периферії знаходилися станції захисту рослин (стазри). В УСРР також організовано ОЗРА, які об'єднували стазри у Харківській та Полтавській губерніях. На Правобережжі Наркомзем УСРР планував реорганізувати колишню Київську станцію із захисту рослин в Обласну стазру для Київської, Подільської і Волинської губерній. Домовленість СНУ із Московською ОЗРА дозволяла спеціалістам Цукротресту користуватися лабораторією Київської стазри.

Перші роки діяльності мережі дослідних установ СНУ характеризувалися сприятливими метеорологічними умовами для розвитку хвороб сільськогосподарських культур. Зокрема в 1923 р. масового ураження посіви цукрового буряку зазнали від коренеїду. Основним засобом боротьби із його збудником *Rhizium de Baryanum Hesse* на той час застосовували рихлення і підсапування ґрунту для підвищення аерації та підсипання кореневої шийки землею. Наступною хворобою, що зустрічалася на станціях було загнивання і покриття пліснявію коренів у кагатах та погребях. Найчастіше зустрічалися гриби *Botrytis* і *Склеротинії*, розроблених методів боротьби з якими ще не було. Також у спеціальній літературі відсутніми були відомості про бактеріальні і грибні хвороби просвердлених коренів. У 1922 р. такого виду пошкодження зустрічалися на висадках Верхняцької станції, причому

відмирання рослин відбувалося шляхом загнивання стінок висвердленого отвору. Саме тому виникла гостра необхідність досліджень у цьому напрямі як для вивчення біології хвороб і їх збудників, так і способів боротьби з ними і дезінфекції уразливих частин рослини.

Подібна ситуація спостерігалася й на посівах злакових культур. На полях дослідних установ зустрічалися гриби іржі *Puccinia graminis* Pers., *Puccinia triticina* Erikss. et Henn., *Puccinia glumarum* Erikss. et Henn., *Puccinia dispersa* Erikss. et Henn., *Puccinia coronifera* Kleb, *Puccinia simplex* Erikss. et Henn. та ін. Необхідно зазначити, що така різноманітність форм збудника, зокрема при ураженні однієї рослини кількома хворобами, призводила до різної реакції злаку, крім того, будь-який сорт чи лінія виявляли визначену ступінь імунності лише до одного паразиту. Засобами боротьби з ними слугувало обприскування фунгіцидами та селекція стійких проти хвороб сортів.

До наступної групи паразитів злакових культур віднесено сажкові гриби: летюча сажка вівса (*Ustilago avenae* (Pers), Jens), тверда сажка вівса (*Ustilago levis* (Kell. et Sw.) Magn.), летюча сажка проса (*Ustilago nuda* (Jens) Kellerm), тверда сажка ячменю (*Ustilago Hordei* (Pers) Kell. et Sw.), летюча сажка пшениці (*Ustilago tritici* (Pers.) Jens.). Основними засобами боротьби з цими паразитами було застосування прогрівання зерна гарячою водою, гарячим повітрям, а також створення спеціальних рідких посівів із доріжками упоперек ділянки для зручності вибраковки заражених колосів, які колосяться раніше здорових [3].

Не меншу шкоду завдавали шкідники-тварини. Переважна більшість селекційних станцій СНУ знаходилися на території, де боротьбу з ними не проводили. Особливо різко це відчувалося на території Правобережної України. Серед поширених на початку 20-х років ХХ ст. на станціях тварин слід виділити групу ссавців – це ховрахи, хом'яки, миші. Найефективнішим методом боротьби із першими та другими шкідниками на той час було отруєння їх сірковуглецем. Захист рослин і насіння від мишей та пацюків проводили шляхом зараженням їх мишиним і щуриним тифом, отруєння миш'яком.

Загрозою для посівів і урожаю сільськогосподарських культур також були різноманітні шкідники-комахи. Найпоширенішим на полях цукрового буряку серед таких слід назвати бурякового довгоносика. Основним засобом захисту використовували зараження його мюскардіною. Досить ефективними також вважалися ловильні канавки навколо старих минулорічних бурячищ і ділянок, що були попередньо під висадками. Ще одним загрозливим шкідником вважався травневий жук, від якого найбільше потерпали поля, які до того були у користуванні селян. Тому рекомендувалося не використовувати ці ділянки під посіви цінних селекційних культур. Городнім рослинам значної шкоди завдавав дротяник. Основним засобом боротьби із ним був правильний обробіток ґрунту із застосуванням сівозмін. Серед комах-шкідників на полях також паразитували лляна, капустяна та озима совки. Із двокрилих найпоширенішими були шведська і гессенська мухи. Проти шведської мухи рекомендували здійснювати пізню сівбу озимих зернових, ранню сівбу ярих зернових та заорювання сходів попередніх культур. Засобом захисту проти гессенської мухи вважали пізню сівбу озимини [4].

Враховуючи таке становище, в 1923 р. роботу ентомологічних пунктів дещо розширили. Зокрема в Києві при СНУ працював ентомолог К.Л. Шишкін, на Смелянській міко-ентомологічній станції – І.В. Ліндеман, який також обслуговував Миронівську станцію, на Білоцерківській – І.І. Кораб, на Верхняцькій, Удицькій, Іллінецькій, Кальницькій і Ситковецькій – І.С. Любомудров, на Березотоцькій – Б.С. Денисівський, на Іванівській – І.В. Нікітін [5].

Крім того в листопаді 1923 р. було проведено спеціальну нараду з питань організації боротьби із шкідниками на селекційних станціях і насінневих господарствах СНУ. Визнано за необхідність розробити спеціальну програму досліджень з даної проблеми. Стосовно діяльності міко-ентомологічних станцій в обговореннях з'ясовано, що її відірваність від селекційних установ Управління унеможлиблювала контакт і налагодження роботи із спеціалістами на периферії. Саме тому прозвучала пропозиція про перенесення Смелянської станції в інше місто: у Київ (Неводовський Г.С.), або у Миронівку (Паншин Б.А.) [6]. Наступного місяця – 18–21 грудня – на розширеному засіданні з проблеми захисту рослин за участю представників СНУ, районних спеціалістів СНУ, Київської стазири, Київської обласної дослідної станції та Сільськогосподарського наукового комітету її ухвалено перенести на Миронівську селекційно-дослідну станцію [7].

Для вирішення проблеми захисту рослин, у січні 1925 р. СНУ за дорученням Цукротресту в Києві організувало спеціальну нараду, в якій крім спеціалістів ентомологів і мікологів Управління, представників правління й відділень Цукротресту брали участь фахівці всіх київських установ такого профілю. Найважливішими резолюціями цього зібрання стали: 1) дослідження стосовно боротьби з шкідниками цукрового буряку та інших сільськогосподарських культур бурякової сівозміни у всіх установах цукрової промисловості зосереджувати на міко-ентомологічних пунктах СНУ і проводити за розробленою ними програмою; 2) СНУ повинно об'єднувати й узгоджувати роботу ентомологічних пунктів у масштабах Цукротресту та тісному зв'язку із загальнодержавними організаціями; 3) захист рослин у заводських господарствах здійснювати засобами відділень; 4) для своєчасної організації роботи на цукрових заводах необхідно забезпечити їх спеціалістами й інструкторами; 5) у відділеннях, в районі яких створено міко-ентомологічні пункти СНУ, доцільно залучати спеціалістів цих пунктів з метою проведення роботи в господарствах відділення; 6) у відділеннях, в районах яких таких пунктів немає, необхідно їх створити; 7) спеціалісти міко-ентомологічних пунктів зобов'язані виконувати загальне керівництво захисту рослин у масштабах відділень Цукротресту, розробляти план, напрями роботи, здійснювати контроль за розподілом і використанням інсекто-фунгіцидів, вести облік поширення шкідників і завданих збитків, проводити інструктаж підвідомчих їм осіб тощо; 8) роботу міко-ентомологічних пунктів узгоджувати з агрономічним відділом Цукротресту; 9) забезпечити міко-ентомологічні пункти інструкторами (один на 6–10 заводів); 10) спеціалістам СНУ проводити боротьбу із шкідниками не тільки в господарствах Цукротресту, а й на посівах

цукрових буряків у селянських господарствах району цукрових заводів. Всю роботу стосовно захисту рослин необхідно узгоджувати з організацією таких же установ Наркомзему [8].

В 1925 р. на засіданні Правління Цукротресту було розроблено основні положення боротьби з шкідниками, які включали два напрями: 1) організацію проведення захисту рослин в заводських господарствах, облік економічного значення шкідників району і точний прогноз про їх стан, для можливості планування кошторису витрат на наступний рік; 2) науково-дослідну роботу, підготовку кваліфікованих інструкторів і спеціалістів, поширення знань щодо засобів боротьби із шкідниками серед місцевого агроперсоналу та місцевих жителів. Виконання програми передбачалося здійснювати за розробленою схемою, з однієї сторони в якій був міко-ентомологічний пункт, пов'язаний із СНУ і відділенням, а з другої – завод (чи комбінат) в особі його окремих економік через організацію кореспондентів й інструкторів. *Завідувач економією* проводив облік площі ушкодження, кількості зібраних і знищених шкідників, а також відмічав період і характер явища ураження. *Кореспондент* збирав ці відомості, доповнював їх своїми власними спостереженнями і кількісними обстеженнями на заводських і селянських землях і подавав керівникові щотижневі звіти. Крім того кореспондент співпрацював з міко-ентомологічним пунктом, надсилаючи туди зразки шкідників і ушкоджених рослин. Інструктор збирав відомості з району, отримані кореспондентами і керівниками, надавав консультації щодо методики проведення роботи і здавав щомісячні звіти в пункт. Завідувач міко-ентомологічного пункту кожного місяця звітував за відведений йому район в СНУ й відділення [9].

За запропонованою схемою, практичну боротьбу із шкідниками здійснювали районі відділення, а наукове керівництво, інструктування, вивчення методів захисту рослин, дослідницьку роботу – міко-ентомологічні пункти СНУ. Зокрема, на Миронівській і Білоцерківській селекційних станціях проводили вивчення виключно шкідників і хвороб цукрового буряку та інших культур бурякової сівозміни, а на інші п'ять пунктів (Іванівський, Верхняцький, Вінницький, Льговський, Рамонський) було покладено завдання координувати оперативною роботою тих відділень, в районах яких вони розташовувалися, тобто розробляти питання техніки й організації боротьби з метою її раціоналізації, проводити фенологічні спостереження за статикою і динамікою шкідників з метою їхнього передбачення і попередження, складати ентомологічні календарі, розробляти методи обліку економічного значення шкідників тощо. На міко-ентомологічних пунктах влаштовували періодичні наради районних інструкторів з метою опрацювання окремих кампаній, або календарних планів роботи по районах, проводили консультації, організовували виїзди на місця, курси та лекції для селян, екскурсії, виставки.

Дослідницьку роботу було розподілено між окремими пунктами так, що кожен з них спеціалізувався за визначеною групою питань, а в цілому вся їхня робота складала єдину систему, що охоплювала сукупність найважливіших проблем. Зокрема, *Вінницький міко-ентомологічний пункт*, який розміщувався при Вінницькому насінневому заводі, крім загальнообов'язкових робіт

виконував функцію лабораторії – здійснював вивчення хвороб і шкідників насіння цукрового буряку і опрацьовував методику їхнього знезараження. На *Іванівському міко-ентомологічному пункті* досліджували питання раціоналізації захисту рослин, розробляли методи отруєних приманок в боротьбі з озимою совкою і дротяником та шляхи опилення сухими інсекто-фунгіцидами. На *Львовському* – вивчали проблеми екології і методики боротьби із земляними блохами, виготовляли приманки (отруєна патока), опрацьовували методику розкопок. *Рамонський пункт* досліджував методи боротьби з чорнотілками (всєдні жуки), вивчав бактеріози цукрового буряку. *Верхняцький* – розробляв методику гарячого протруювання, і після цього вивчав хвороби різаних коренів. У *Миронівці* вивчали екологію бурякових довгоносиків, питання застосування мюскардіни як методу боротьби, перевіряли дію окремих інсектицидів, досліджували питання захисту рослин від коренеїду, сажкових, хвороб коренів цукрового буряку в полі й у кагатах. На *Білоцерківському* проводили випробування заходів боротьби з нематою, гороховою зернівкою, церкоспорозом, іржею [10].

Ентомо-фітопатологічні відділи дослідно-селекційних станцій працювали за вузькоспеціалізованими завданнями СНУ, у зв'язку з чим лабораторії установ були обладнані відповідним персоналом, літературою і обладнанням. Незважаючи на розроблену програму з планування роботи, лабораторні аналізи та обстеження на місцях проводили різними методиками з неоднаковою точністю та в різні строки. Передусім виникнення такої проблеми пояснювали великою кількістю типових лабораторій (наприклад, з розкопок ґрунтів – 7). Саме тому питання про організацію *Центральної ентомо-фітопатологічної лабораторії* при бюро СНУ в грудні 1928 р. обговорювалося на засіданнях Цукротресту, а в липні 1929 р. отримало позитивну резолюцію. Приміщенням для неї послужила ентомологічна лабораторія Київської обласної дослідної станції НКЗ УСРР, яка на той час володіла найбагатшою спеціальною бібліотекою та обладнанням [11].

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Таким чином, проведення широкомасштабної роботи із захисту рослин дослідними установами Сорто-насінневого управління Цукротресту у 20-х роках минулого століття, дозволило значно знизити рівень ушкодження вирощуваних культур шкідниками та хворобами. Завдяки розробленим методикам засобів захисту рослин на досить високому рівні було вивчено біологію та фізіологію тварин-шкідників, особливості розвитку грибних і бактеріальних хвороб, зібрано колекцію та гербарні зразки найпоширеніших паразитів, що давало можливість не тільки вибрати найефективніші прийоми боротьби, а й запобігти ураження навколишніх територій. З метою узгодження методів проведення та координування роботи, СНУ Цукротресту ініціювало створення спеціальної Центральної ентомо-фітопатологічної лабораторії, яка стала завершальним етапом у формуванні структури захисту рослин Управління. Подальшу діяльність лабораторії доцільно було б проаналізувати у наступних дослідженнях.

Література

1. Смирнов С. А. Краткий обзор распространения грибных заболеваний на селекстанциях и семенных хозяйствах Сортоводно-Семенного Управления Сахаротреста в 1922 году / С. А. Смирнов // Бюллетень Сахаротреста. – 1923. – № 6 (26). – С. 234–235.
2. Піпан Х. М. Організація системи захисту рослин від шкідників в установах Сорто-насінного управління Цукротресту (1921–1927 рр.) / Х. М. Піпан // Історія освіти, науки і техніки в Україні : матеріали VII Всеукр. конф. молодих учених та спеціалістів, 16 бер. 2012 р. / НААН, ДНСГБ, ННЦ «Ін-т землеробства НААН», Панфільська дослідна станція ; редкол. : В. Ф. Камінський та ін. – К., 2012. – Ч. 2. – С. 161–163.
3. Смирнов С. А. Современное положение и ближайшие задачи борьбы с грибными и бактериальными болезнями сельскохозяйственных культур на селекстанциях ССУ / С. А. Смирнов // Бюллетень Сахаротреста. – 1923. – № 6 (26). – С. 172–186.
4. Шишкин К. Положение борьбы с вредителями из животного мира на селекционных станциях Сортоводно-Семенного Управления Сахаротреста / К. Шишкин // Бюллетень Сахаротреста. – 1926. – № 6 (26). – С. 189–196.
5. Шишкин К. Л. Борьба с вредителями из животного мира на селекционных станциях и семенных хозяйствах Сортоводно-Семенного Управления Сахаротреста в 1923 году / К. Л. Шишкин // Бюлетень Сортівничо-насінного управління Цукротресту. – К. : Вид. Цукротресту, 1924. – Ч. 7 : Вересень – Грудень 1923 р. – С. 165.
6. Протокол Совещания 24 ноября 1923 г. По вопросам организации борьбы с вредителями на селекстанциях и семхозьяствах ССУ // Бюлетень Сортівничо-насінного управління Цукротресту. – К. : Вид. Цукротресту, 1924. – Ч. 7 : Вересень – Грудень 1923 р. – С. 278
7. Протоколы Совещания по борьбе с вредителями с 18-го по 21-е декабря 1923 года // Бюлетень Сортівничо-насінного управління Цукротресту. – К. : Вид. Цукротресту, 1924. – Ч. 7 : Вересень – Грудень 1923 р. – С. 287–288.
8. В. Д. Мико-энтомологическое совещание при ССУ Сахаротреста в городе Киеве / В. Д. // Бюллетень Сахаротреста. – 1925. – № 1 (21). – С. 89–90.
9. Линдеман И. Организация борьбы с вредителями / И. Линдеман // Бюллетень Сахаротреста. – 1925. – № 5 (25). – С. 54–55.
10. Зверезомб-Зубровский Е. В. Организация СХТ по защите растений от вредителей и результаты опытно-исследовательских работ по изучению вопросов защиты растений / Е. В. Зверезомб-Зубровский // Материалы II-го Всесоюзного Научно-Агрономического Совещания Сахаротреста. – К., 1927. – С. 475–483.
11. Тележинский М. М. Вредителей победим организацией (О создании центральной энтомо-фитопатологической лаборатории / М. М. Тележинский // Советский сахар. – 1929. – № 11–12. – С. 453–454.

References

1. Smyrnov S. A. Kratkij obzor rasprostraneniya hrybnykh zabolevanij na selekstancyjakh y semennykh khozjajstvakh Sortovodno-Semennoho Upravlenija Sakhartresta v 1922 hodu / S. A. Smyrnov // Bjulleten' Sakhartresta. – 1923. – № 6 (26). – S. 234–235.
2. Pipan Kh. M. Orhanizacija systemy zakhystu roslyn vid škidnykiv v ustanovakh Sorto-nasinnjevoho upravlinnja Cukrotrestu (1921–1927 rr.) / Kh. M. Pipan // Istorija osvity, nauky i tekhniky v Ukrajinі : materialy VII vseukr. konf. molodykh učenyx ta specialistiv, 16 ber. 2012 r. / NAAN, DNSHB, NNC «Іn-t zemlerobstva NAAN», Panfyl's'ka doslidna stancija ; redkol. : V. F. Kamins'kyj ta in. – K., 2012. – Č. 2. – S. 161–163.
3. Smyrnov S. A. Sovremennoe položenye y blyžajšye zadačy bor'by s hrybnymy y bakteryal'nymy boleznyamy sel'skokhozjajstvennykh kul'tur na selekstancyjakh SSU / S. A. Smyrnov // Bjulleten' Sakhartresta. – 1923. – № 6 (26). – S. 172–186.

4. Šyškyn K. Položenie bor'by s vrediteljami yz žyvtynnoho myra na selekcyonnykh stancyjakh Sortovodno-Semennoho Upravlenija Saxarotresta / K. Šyškyn // Bjuljeten' Saxarotresta. – 1926. – № 6 (26). – S. 189–196.
5. Šyškyn K. L. Bor'ba s vrediteljami yz žyvtynnoho myra na selekcyonnykh stancyjakh y semennykh khozjajstvakh Sortovodno-Semennoho Upravlenija Sakharotresta v 1923 hodu / K. L. Šyškyn // Bjuljeten' Sortivnyčo-nasinn'ovoho upravlinnja Cukrotrestu. – K. : Vyd. Cukrotrestu, 1924. – Č. 7 : Veresen' – Hruden' 1923 r. – S. 165.
6. Protokol Soveščanyja 24 nojabrja 1923 h. Po voprosam orhanyzacyy bor'by s vrediteljami na selekstancyjakh y semkhozjajstvakh SSU // Bjuljeten' Sortivnyčo-nasinn'ovoho upravlinnja Cukrotrestu. – K. : Vyd. Cukrotrestu, 1924. – Č. 7 : Veresen' – Hruden' 1923 r. – S. 278
7. Protokoly Soveščanyja po bor'be s vrediteljami s 18-ho po 21-e dekabrja 1923 hoda // Bjuljeten' Sortivnyčo-nasinn'ovoho upravlinnja Cukrotrestu. – K. : Vyd. Cukrotrestu, 1924. – Č. 7 : Veresen' – Hruden' 1923 r. – S. 287–288.
8. V. D. Myko-entomoložyčeskoe soveščanye pry SSU Sakharotresta v horode Kyeve / V. D. // Bjuljeten' Sakharotresta. – 1925. – № 1 (21). – S. 89–90.
9. Lyndeman Y. Orhanyzacyja bor'by s vrediteljami / Y. Lyndeman // Bjuljeten' Sakharotresta. – 1925. – № 5 (25). – S. 54–55.
10. Zvezomb-Zubrovskij E. V. Orhanyzacyja SKHT po zaščyte rastenyj ot vreditel'ej y rezul'taty opytно-yssledovatel'skykh rabot po yžučenyju voprosyv zaščyty rastenyj / E. V. Zvezomb-Zubrovskij // Materyaly II-ho Vsesojuznogo Naučno-Ahronomyčeskoho Soveščanyja Sakharotresta. – K., 1927. – S. 475–483.
11. Teležynskij M. M. Vreditel'ej pobedym orhanyzacyej (O sozdanny central'noj entomo-fytopatoložyčeskoy laboratoryy / M. M. Teležynskij // Sovetskij sakhar. – 1929. – № 11–12. – S. 453–454.

Сытникова А. НАУЧНО-ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СИСТЕМЕ ЗАЩИТЫ РАСТЕНИЙ СОРТОВОДНО-СЕМЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ САХАРОТРЕСТА.

Содержание статьи раскрывает организационную структуру и методологические подходы защиты растений от вредителей и болезней у Сортоводно-семенном управлении Сахаротреста в 20-х годах XX в. В хронологии воспроизведены важнейшие события, отражающие формирование разветвленной сети исследовательских мико-энтомологических и фитопатологических пунктов при селекционных станциях и семеноводческих хозяйствах Сахаротреста, определены задачи и направления их деятельности. Установлено виды вредителей (насекомых, грызунов) и болезней (бактериальных, грибных, головневых), которые были самыми распространенными в тот период, указаны основные меры борьбы с ними и предотвращения их распространения. Отмечено известных отечественных ученых, которые работали и сделали значительный вклад в развитие отрасли. Частично освещены общие соглашения сотрудничества с организацией защиты растений НКЗ УССР.

Ключевые слова: Сортоводно-семенное управление Сахаротреста, фитопатология, энтомология, микология, защита растений, вредители, грибные болезни.

Sytnikova A. SCIENTIFIC AND ORGANIZATIONAL APPROACHES IN PLANT PROTECTION SYSTEM IN A VARIETY OF SEED MANAGEMENT OF SUGARTREST

Content of the article reveals the organizational structure and methodological approaches to protect plants from pests and diseases in varieties of seed management of Sugartrest in 20-ies of XX century. In the chronology the most important events are recreated, reflecting the formation of an extensive network of research myco-entomological and phytopathological points at breeding station and seed farms of Sugartrest, tasks and directions of their activity are determined. It was found out some types of pests (insects, rodents) and diseases (bacterial, fungal, Smut), were most common at

the time, the basic steps of fighting against them and prevention of their spreading are marked. Famous home scientists who have worked and made considerable contribution to development of the industry are pointed. Common agreement of collaboration is partly reflected to organization of plant protection of FC of land affairs USSR.

Key words: variety of seed management of Sugartrest, phytopathology, entomology, mycology, plant protection, pests, fungal diseases.

Рецензент: **Пилипчук О.Я.**, доктор біологічних наук

Стаття подана
17.05.13